

Schaak spelen met Els Nouwen

Geen beter moment om het werk van Els Nouwen te (her)ontdekken dan de voorbije maand oktober. Van 3 tot 25 was er de groepstentoonstelling *_wals07_* in Ressegem, op 10 oktober opende de solotentoonstelling in Behind Bars in Antwerpen.

Wie had ooit in pre-pandemietijden kunnen voorspellen dat we het gewoon zouden vinden om gemaskerd rond te lopen op dit soort plekken. Een jaar eerder had dit tafereel een interessante performance kunnen zijn, een slimme performance overigens, want ook in het werk van Nouwen is de strategie van het vermommen, het overschilderen, bijschilderen en wegschilderen een opvallende constante. Herkenbaarheid, leesbaarheid en figuratie worden er in vraag gesteld en staan er altijd onder druk. In *Malice* verdwijnen personages en heelder contexten onder een lawine van verf en vorm. Wat overblijft is een getransformeerd landschap dat de geur van de voorbije apocalyps nog in de textuur heeft en de toeschouwer bij het nekvel pakt.

Nouwen kiest in haar werk resoluut voor tafereelen die provoceren, voor settings die een kern van geweld in zich dragen. Het onwennige, het gruwelijke, het griezelige is er thuis. De dreiging is meestal onzichtbaar en los van enige aanwijsbare rationaliteit. De nachtmerries die het schilderij overnemen, leveren krachtige en expressieve schilderijen op. De pandemie was de perfecte storm om het werk te savoureren.

Conceptuele strijd

Naast de genoemde elementen van herkenbare of onherkenbare duisternis en destructie voltrekt zich in het werk van Nouwen een analoge strijd op conceptueel vlak. Even bits en compromisloos.

Het oeuvre van Nouwen begint niet bij het lege doek. Onvermijdelijk opereren kunstenaars in de lijn van een eeuwenlange-traditie en vandaag meer dan ooit binnen een binnen een cultuur die extreem beeldgericht is. Die overvloed aan beelden is een grote rijkdom voor het publiek, maar voor de scheppende kunstenaar is het een gewicht.

Wat is de betekenis van kunst in tijden van het teveel? Hoe positioneert hij zich te midden van de vele artistieke doctrines? Welk houvast is er nog voor de kunstenaar van vandaag? In haar werk stelt Nouwen zich onophoudelijk deze vraag. Ze stelt die vraag op een empirische manier. Ze voert een dialoog met de kunstwerken en kunstenaars die haar vooraf gingen en laat zich daarbij inspireren door de overvloed aan beeldmateriaal die onze beeldcultuur produceert. Schilderijen van Nouwen vertrekken in de regel bij bestaande beelden. Nouwen geeft geen antwoorden, maar gaat fysiek de confrontatie aan met de beelden en laat ze interageren met haar blik als kunstenaar.

Het is veelzeggend dat Nouwen zich beperkt tot het meest klassieke instrumentarium van de beeldend kunstenaar: doek en olieverf. Die keuze is mogelijk veeleer sentimenteel dan principieel. Ze verradt een liefde voor het ambacht van het

schilderen. Ook in tijden waarin het onduidelijk is wat daarvan de waarde en de betekenis is.

In het vroegere werk van Nouwen is de drang om zich te confronteren met bestaande beelden heel erg in het oog springend. Er is ook een duidelijke voorliefde voor groteske beelden die wrang en *unheimlich* aanvoelen en die soms ook radicaal de absurdistische of burleske toer opgaan.

Eens de juiste scène geselecteerd, wordt het uitverkoren beeld quasi fotografisch nageschilderd. In een tweede fase neemt de iconoclast het penseel over van de kopiïst. Het beeld wordt met grote precisie beschadigd, tot het onherkenbare toe. Die vernietiging van het oude beeld gebeurt in verschillende etappes. In elke etappe evalueert Nouwen de voorbije ingreep en gaat ze op basis van die inschatting over tot een volgende *strike*. Voortdurend verdwijnen eerdere ingrepen palimpsestgewijs onder nieuwe lagen olieverf.

Wat uiteindelijk de conclusie is van de confrontatie, laat zich niet zo eenduidig aflezen van het canvas. Voor wie gesteld is op heldere en eenduidige communicatie kan dit een gevoel van frustratie wekken. Het werk communiceert immers niet in de discursieve logica van de taal, maar in de taal van verf, vorm en beeld.

Los daarvan blijven we op het doek sporen van these en antithese herkennen. We zien ook associatieve verbanden tussen specifieke elementen in het beeldvlak. Daarnaast herkennen we, of herkennen we niet, tal van schilderkundige opmerkingen of voetnoten bij het oorspronkelijke beeld, bij het nieuwe beeld.

Ernstig spel

In het recentste werk, dat te zien was in *Behind Bars* in Antwerpen, zien we dat het uitgangspunt voor het componeren van beelden eenvoudiger is geworden. We zien in mindere mate volledige scènes opduiken, maar eerder geïsoleerde beeldelementen.

Revelerend in dit opzicht is het werk *OXO* uit 2020. Zoals het universele kinderspel waar de titel naar verwijst, speelt de schilder een spel met beeldende elementen die ze op het doek positioneert. Na de eerste 'zet', plaatst de schilder een tegenzet. Elke nieuwe 'zet' vertaalt zich in bijkomende figuratieve of non-figuratieve elementen die ofwel aansluiten, ofwel confronteren en irriteren bij het voorgaande materiaal. Dit spel met verf gaat het psychologisch realisme ver voorbij en doet ons opnieuw belanden in de regionen van een veeleer donkere verbeelding, vaak met een vrij expliciete seksuele metaforiek.

Het spel is niet onschuldig, het is ernst en gaat in het werk van Nouwen over de nachtkant van de dingen, over angst, gruwel en lijden, of over leven en dood, zoals in *Het zevende zegel*, de klassieker van Ingmar Bergman, waarin de middeleeuwse ridder gespeeld door Max von Sydow schaak speelt met Pietje de dood en via het schaakbord de dood in de ogen kijkt.

Het waarom van deze visioenen kunnen we niet interpreteren, we kunnen alleen constateren dat het deze beelden, deze thema's zijn die Nouwen als schilder in beweging brengen. Nouwen gaat ermee in gesprek, met zichzelf, met de kijker en met de materie. En zoals dat in gesprekken gaat, leidt het ene element tot het andere, en komen binnen deze dialectiek onze hoop en onze angsten tot uitdrukking, meestal zonder eenduidige en evenmin vrolijk makende conclusie.

Kunstliefhebbers met een gevoelige maag zijn gewaarschuwd. Wie zijn koffie graag heet en zwart drinkt, weze welgekomen in het rijk van Nouwen.

E.P. Ernst